

Slotwoord

'Van terughoudend naar betrokken', zo heeft de commissie haar advies over de bescherming van belangwekkend erfgoed in particulier bezit genoemd. Op basis van haar analyse en onderzoek concludeert de commissie dat er in de kern voldoende wettelijke regels zijn om dit erfgoed te kunnen beschermen. In de praktijk echter is er aanwijsbaar onvoldoende aandacht voor de implementatie van het bestaande instrumentarium. Daarmee schiet de daadwerkelijke bescherming van belangwekkende cultuurogoederen en verzamelingen in Nederland tekort. De commissie roept de minister vooral op een veel actiever aanwijzingsbeleid te voeren, om te voorkomen dat waardevolle cultuurogoederen en verzamelingen voor Nederland verloren gaan.

De misvatting dat de Collectie Nederland 'af' zou zijn, het gemis aan een gefundeerde kijk op wat we in Nederland aan cultuurogoederen en verzamelingen willen beschermen, het ontbreken van een onafhankelijke deskundigencommissie om de Erfgoedwet vleugels te geven: de factoren die een adequate werking van de Erfgoedwet belemmeren zijn legio. Een gefundeerder beeld van de collectie, meer samenwerking, kennisdeling, expertise en transparantie zijn nodig om de bescherming van cultuurogoederen niet langer te laten hangen van 'hobby en lobby', maar deze bescherming te baseren op een gedegen, onderbouwde visie. Particulier verzamelen ligt aan de basis van een zeer groot deel van het Nederlands cultuurbezit en particuliere eigenaren verdienen een zorgzamer overheid, die hen steunt in het onderhouden van cultuurogoederen, en die hun waar mogelijk tegemoetkomt in het behoud daarvan voor Nederland.

Wouter Crabeth, detail van cartonnage 8, 'De bestraffing van tempelrover Heliodorus', 1565. Sint-Janskerk, Gouda (dossiernummer register 195, aangewezen in 1990)

De commissie acht de tijd rijp voor een actiever, betrokken omgang met de Erfgoedwet. Een ruimhartiger beleid sluit aan bij actuele discussies in de Nederlandse samenleving. Daarmee doelt de commissie niet alleen op de concrete discussies rond cultuurgoederen die dreigen te verdwijnen, maar ook over de breder gevoerde discussie rond onze geschiedenis en onze identiteit, rond de verhalen die we over onszelf vertellen, en de verhalen die we nog te weinig vertellen. De Collectie Nederland is niet statisch. Een verzameling cultuurgoederen is nooit af, zij is dynamisch en reflecteert de samenleving die haar voortbrengt – en zij doet dat op elk moment, vroeger, vandaag en in de verre toekomst. Nieuw overheidsbeleid zou dit dynamische erfgoedbegrip tot uitgangspunt moeten nemen voor de Collectie Nederland, in zowel particulier als publiek bezit.

Dit advies gaat niet over de vraag of de verkoop van de tekening van Rubens in januari 2019, die de aanleiding vormde voor dit gevraagde advies, voorkomen had moeten worden. Dat was ook overigens niet de opdracht van de commissie. Wel geeft het advies een antwoord op de vraag hoe de commotie rond dergelijke situaties in de toekomst voorkomen kan worden. De commotie ontstond doordat er zoveel vragen werden opgeworpen waar geen duidelijk antwoord op te geven was, omdat niemand kon terugrijpen op een helder gevoerd beleid op basis van de Erfgoedwet.

Als de aanbevelingen in dit advies worden opgevolgd, zal het oordeel of een cultuurgoed beschermwaardig is, tijdig en op transparante wijze tot stand kunnen komen op basis van kennis, expertise en ervaring. Een oordeel kan en mag tot discussie leiden. Maar een transparant proces, waarbij alle relevante partijen worden betrokken en weten waar ze aan toe zijn, zal de gemoederen minder hoog doen oplopen. En belangrijker nog: het garandeert dat weloverwogen beslissingen worden genomen op de juiste momenten.

De gedane aanbevelingen zullen ook ten goede komen aan de relatie tussen de Rijksoverheid en particuliere eigenaren, en aan de verhouding tussen particulier en publiek bezit. De relatie van de overheid met particuliere eigenaren zal meer wederkerig worden. Eigenaren van cultuurgoederen en verzamelingen, publiek of particulier, zullen zich, mede door het instellen van een onafhankelijke deskundigencommissie, meer gezien en gewaardeerd voelen, en zich gesterkt weten in het doel waarvoor zij zich inzetten: de zorg voor de veelzijdigheid van het Nederlands cultuurgoed.

Graag dankt de commissie de Raad voor Cultuur voor de faciliteiten die hij de commissie heeft geboden om in onafhankelijkheid aan haar advies te werken. De commissie is evenzeer verheugd over de grote mate van medewerking die zij kreeg van betrokkenen in het veld. Zonder hun kundige inbreng en hun vaak openhartige verhalen had zij dit advies niet tot stand kunnen brengen. Ook past een groot woord van dank aan Machteld Claessens voor haar juridisch onderzoek en redactie.

De Erfgoedwet is jong, ze is van kracht sinds 2016. De commissie vindt het een wijs besluit van de minister om drie jaar na invoering een onafhankelijke commissie uit te nodigen een deel van het daadwerkelijk functioneren van deze jonge wet te evalueren. De commissie hoopt dat haar advies verder aanzet tot een heldere en breed gedragen bescherming van de cultuurgoederen en verzamelingen die in Nederland met liefde en zorg verzameld zijn.

